N. A. DOBROLIUBOV DESPRE POPORUL ROMÎN

Comunicare prezentată la sesiunea științifică a Universității „Al. I. Cuza" din 22—25 octombrie 1961

DE

V. HAREA

Marele democrat-revoluționar rus, N. A. Dobroliubov, de la moartea căruia, la 29 noiembrie 1961, s-au împlinit 100 de ani, a fost o figură luminoasă a literaturii și publicisticei ruse de la mijlocul sec. XIX. Alături de Belinski, Herzen și Cernîșevski, Dobroliubov a reprezentat cu strălucire aspirațiile democratice ale poporului rus și prin scrisul său a dus o luptă dîrză pentru eliberarea maselor, înrobite de clasele dominante din Rusia. Alături de Cernîșevski, el a fost considerat de Fr. Engels un „Lessing socialist" al Rusiei [1]).

Opera sa publicistică și de critică literară cuprinde o concepție materialistă și revoluționară asupra lumii, societății și omului, foarte apropiată de aceea a învățătorului și prietenului său N. G. Cernîșevski. Lui Dobroliubov i se pot aplica cuvintele lui V. I. Lenin referitoare la Cernîșevski: „Cernîșevski a fost un socialist utopist, care visa că trecerea la socialism se va face prin intermediul vechii obștii țărănești semifeudale. El nu vedea și nu putea să vadă în deceniul al VII-lea al secolului trecut, că numai dezvoltarea capitalismului și a proletariatului e în stare să creeze condițiile naturale și forța socială, necesare pentru înfăptuirea socialismului. Dar Cernîșevski n-a fost numai un socialist utopist. El a fost și un democrat revoluționar care a știut să exercite o influență în spirit revoluționar asupra tuturor evenimentelor politice ale epocii sale, care a propagat, trecînd peste obstacolele și barierele cenzurii, ideea revoluției țărănești, ideea luptei maselor pentru răsturnarea tuturor vechilor autorități" [2]).

Prin materialismul și revoluționarismul lor și mai ales, prin stăpînirea și utilizarea metodei dialectice, și Cernîșevski și Dobroliubov s-au apropiat

1) K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, vol. XV, p. 235 (în limba rusă).

2) V. I. Lenin, *Reforma țărănească și revoluția țărănească proletară, Opere*, vol. 17, p. 96; v. ediția romînească, București, 1957, vol. 17, p. 104.

mult de concepția socialismului științific, de aceea V. I. Lenin i-a considerat ca precursorii cei mai apropiați ai social-democrației ruse [3]).

Fiind un luptător pentru drepturile poporului rus, pentru eliberarea maselor țărănești de exploatare de către clasele dominante, Dobroliubov urmărea cu atenție aceeași luptă revoluționară și în alte țări, consacrîndu-i pagini din cele mai puternice ale operei sale publicistice. El o făcea cu atît mai mult, cu cît reușea, urmînd directivele lui Cernîșevski și străbătînd opreliștile cenzurii țariste, să întrețină avîntul revoluționar al tinerei generații ruse, care aplica astfel în Rusia experiența revoluționară din alte țări.

Iată de ce Dobroliubov, la îndemnul lui Cernîșevski [4]) se ocupă de manifestările revoluționare din Italia, unde Garibaldi, în fruntea revoluționarilor săi, răstoarnă dinastia Bourbonilor din Neapole. Dobroliubov folosește acest prilej pentru a reaminti cititorilor săi în articolul *O ciudățenie de neînțeles* [5]), și evenimentele revoluționare din Italia de la 1848, demonstrînd că oricît o guvernare reacționară caută să înăbușe aspirațiile către libertate ale maselor, în cele din urmă tot masele înving. Tot așa, Dobroliubov se ocupă de procesul lui Montalambert, deputat liberal din Franța, fiindcă are astfel ocazia de a vorbi despre revoluția din Iunie 1848 de la Paris [6]).

Tot așa mișcarea unionistă din Principatele romîne îl determină pe Dobroliubov să scrie un articol despre evenimentele revoluționare din 1848 de la noi, și despre luptele pentru unire.

Menționăm că evenimentele revoluționare de la 1848 din Moldova și Muntenia, măsurile luate de guvernele Rusiei și Turciei pentru a înăbuși revoluția, iar după războiul Crimeii, intensificarea mișcării unioniste în Principate, precum și lupta dintre puterile europene în jurul viitorului statut al țărilor dunărene au provocat numeroase ecouri în presa rusă a vremii [7]). Atitudinea exprimată în articolele publicate atunci era, se înțelege de la sine, determinată de ideologia în serviciul căreia erau revistele respective. Dacă revistele reacționare își manifestau pe față nemulțumirea din cauza mișcării revoluționare și unioniste din principatele dunărene, în schimb presa democratică își arăta toată simpatia pentru lupta romînilor împotriva dominației otomane și pentru organizarea unei vieți politice independente.

---

3) V. I. Lenin, *Opere*, vol. 5, p. 342 v. Ed. romînă, vol. 5, Buc., 1953, p. 356.

4) Vezi В. Г. Башкаков, Мировозрение Чернышевского. Ed. Akad. de Șt. a U.R.S.S., Moscova, 1956, p. 98—102.

5) Н. А. Добролюбов, Полное собрание сочинении Ed. P. I. Lebedev-Poleanski, Moscova, 1937, vol. V, p. 3—60.

6) Н. А. Добролюбов, *Cu prilejul unei întîmplări prea obișnuite*, în Полное собрание сочинении, Moscova, 1936, vol. III, p. 284—289.

7) Iată articolele care s-au ocupat de mersul evenimentelor din Principate în preajma Unirii: *Moldovenii și Muntenii*, în revista «Живописная русская библиотека», 1958, nr. 18 și 19, p. 138—142 și 147—149; Nota redacțională la articolul lui Michel Bouquer, *Album moldo-valach* în revista «Живописный сборник» 1858, nr. 11—12, p. 410—412. Articolul *Dubla alegere a prințului Moldovei și Munteniei* în revista «Сын отечества» 1859, nr. 14, p. 367—368; articolul *Principatele dunărene Moldova și Muntenia* în revista «Современник» 1858, vol. LXVIII, p. 577—612 și vol. LXX, p. 261—296. (v. Н. А. Добролюбов, Полное собрание сочинении, Moscova, 1937, vol. IV, p. 521).

Pentru Dobroliubov prilejul de a se ocupa de mişcările din Principate i-l dă apariţia cărţii lui Sp. N. Palauzov, *Principatele romîne Valahia şi Moldova din punct de vedere istorico-politic* [8]), care exprima o atitudine de înţelegere şi de simpatie pentru caracterul democratic al mişcării de la 1848 şi 1859, şi pe care Dobroliubov o apreciază pozitiv ca operă ce „se distinge printr-un caracter riguros ştiinţific şi prin bogăţia de date" [9]).

Prin dimensiunile ei (296 pagini), prin selectarea materialului şi expunerea lui critică, lucrarea lui Palauzov este cea dintîi „sinteză în limba rusă a istoriei Principatelor romîne" [10]), pe care o continuă pînă la evenimentele din ajunul dublei alegeri ca domnitor a lui Al. I. Cuza.

Pentru Dobroliubov cartea lui Palauzov prezenta interes şi prin faptul că-i oferea material corespunzător concepţiei sale cu privire la ştiinţa istorică, în care trebuia să se dezvăluie rolul popoarelor, al maselor populare în istorie, să se facă o analiză logică a evenimentelor, să se prezinte sensul lor intern şi dependenţa lor cauzală [11]).

Intr-adevăr, din lucrarea lui Sp. Palauzov se desprind net două idei principale: 1) lupta poporului romîn împotriva cotropitorilor străini şi, în special, împotriva dominaţiei otomane, şi 2) sărăcia marii majorităţi a populaţiei ţărilor dunărene populaţie care era stoarsă atît de boierimea feudală, cît şi de obligaţiile băneşti şi în produse faţă de Poartă [12]).

---

8) Sp. Н. Палаузов, Румынская господарства Валахиа и Молдавиа в историко-политическом отношении. Санкт. Петерсбург, 1859. Lucrarea a apărut întîi în revista «Отечественные Записки», 1858, vol. 120 şi 121. Faţă de textul din revistă, volumul publicat un an mai tîrziu se deosebeşte prin adăugirea unei liste de documente referitoare la istoria Moldovei şi Munteniei. v. Acad. R.P.R., filiala Iaşi, «Studii şi cercetări ştiinţifice», Istorie, anul X, Fascicula 1—2, 1959, p. 208.

9) Н. А. Добролюбов, Полное собрание сочинении, ed. citată, vol. IV, p. 301.

10) Acad. R.P.R., Fil. Iaşi, «Studii şi cercetări ştiinţifice», Istorie, anul X, fasc. 1—2, 1959, p. 208. Nota din fasc. citată, semnată de A. Andronic este de fapt o expunere critică a conţinutului cărţii lui Sp. N. Palauzov.

11) Н. А. Добролюбов, Полное собрание сочинении, vol. IV, Moscova, 1937, p. 263—268. Recenzia manualelor de istorie universală pentru licee, întocmite de V. Şulghin şi I. Şulghin.

12) Spiridon Nicolaevici Palauzov (1818—1872), istoric şi publicist rus de orientare burghezo-liberală (Большая советская Енциклопедия. vol. 31, p. 570) era fiul comerciantului din Odesa, N. S. Palauzov, militant de seamă pe tărîmul culturalizării poporului bulgar. Sp. N. Palauzov şi-a luat doctoratul în ştiinţe politico-economice la Universitatea din München şi, apoi, a obţinut titlul ştiinţific de magistru în ştiinţe slavistice la Universitatea din Moscova. A fost un specialist de mare valoare în problemele popoarelor din Balcani şi sud-estul Europei. In 1853—1854 a fost ataşat pe lîngă înaltul comandament al armatelor ruseşti care ocupaseră Principatele dunărene, pentru a organiza trecerea bulgarilor refugiaţi în Rusia. Cu această ocazie a adunat un bogat material istoric, etnografic şi statistic referitor la principate. Lucrările sale principale, afară de cartea consacrată romînilor, sînt: „Австриа современи революции 1848 года". НСПБ, 1850 „Век болгарского цариа Бориса". Moscova, 1855; „Юго-восток Европы в XIV веке". S. Petersburg 1857; „Униа на цареванество на Ивана Асана". Болгарске книжице. 1858; „По вопросу о болгарском патриаршестве", 1860; „Венгриа в совремённых ея

Sp. Palauzov se oprește asupra momentelor cînd poporul romîn, sub conducerea unor voevozi mai vrednici, își cîștigase o relativă independență și încerca să-și asigure o propășire pașnică a vieții sale. Asemenea momente au fost, pentru Moldova, vremea lui Alexandru cel Bun (p. 63—68) și a lui Ștefan cel Mare (p. 69—81), care a avut intenția „de a uni Moldova și Muntenia cu un secol înainte de Mihai Viteazul", iar pentru Muntenia acest moment este unirea temporară a tuturor romînilor sub Mihai Viteazul (p. 36—48), o dată cu moartea căruia „s-a stins și ultima rază de năzuință a poporului romîn pentru o dezvoltare proprie, originală" (p. 42). Palauzov blamează boierimea Principatelor, care n-a știut să se ridice la înălțimea năzuințelor lui Mihai Viteazul, ba chiar i-a fost ostilă (p. 47), în timp ce țăranii (afirmă autorul) „i-au fost devotați cu trup și suflet voevodului lor: ei i-au fost pretutindeni cele mai zeloase și devotate ajutoare" (p. 48) [13]).

Sp. Palauzov pune în legătură lupta pentru libertate a poporului romîn din Principatele dunărene cu luptele duse de poporul romîn din Transilvania. El consideră că întrucîtva răscoala lui Horia, dar mai ales activitatea cărturarilor transilvăneni ca Gh. Șincai, Gh. Lazăr și alții, care au trezit conștiința națională la romîni, au avut o influență foarte mare asupra orientării naționale a răscoalei lui Tudor Vladimirescu (p. 174—186), de care s-au lovit conducătoriei Eteriei [14]). Pe Tudor Vladimirescu, Palauzov îl numește „primul reprezentant energic" al romînilor (p. 171), care vedeau în el întruchiparea aspirațiilor lor celor mai „înalte" (p. 180).

отношениях к Австрии". S. Petersburg 1861; „Реформы и католическая практика в Венгрии". S. Petersburg, 1860; „Распространение христианства в Булгарии", 1870; „Булгарская рукопись XIV в. найденная в Тернове".

13) Părerea aceasta a lui Palauzov nu este exactă. El nu cunoștea lucrarea lui N. Bălcescu despre Mihai Viteazul. Istoricii de azi ai politicii lui Mihai Viteazul confirmă cele spuse de N. Bălcescu: „Datoria lui Mihai ar fi fost de a da romînilor libertatea din iobăgie și proprietate de pămînt spre chezășuirea acelei libertăți"... Prin legarea țăranilor de glie Mihai Viteazul și-a îndepărtat simpatia și sprijinul lor. Dar *Legătura lui Mihai Viteazul* a fost o consecință a unor transformări economice și sociale din sec. al XVI-lea, în special, a apariției relațiilor de marfă-bani, a necesității pentru boierime — din care se ridicase și Mihai Viteazul și care era sprijinul principal al monarhiei feudale, — de a avea brațe de muncă asigurate. (v. P. P. Panaitescu. *Dreptul de strămutare în țările romîne*, în «Studii și materiale de istorie medie», vol. I, p. 93, 100—102). P. P. Panaitescu menționează faptul că și în Rusia legarea țăranilor de glie s-a produs tot la sfîrșitul sec. XVI. Afirmarea lui Palauzov că țărănimea a dat un sprijin activ și devotat lui Mihai Viteazul corespunde realității istorice numai în parte. Șt. Pascu menționează că armata lui Mihai Viteazul era în bună parte compusă din țărani, dar ceea ce este mai important, arată autorul, victoriile din Transilvania i-au fost asigurate lui Mihai Viteazul mai ales de răscoalele țărănești, atît ale secuilor, cît și ale romînilor, care s-au produs la vestea intrării în Ardeal a unui domnitor romîn. Aceste răscoale au paralizat nobilimea din Transilvania, nu i-au dat posibilitatea de a organiza o armată mai puternică pe care s-o opună armatei lui Mihai Viteazul (v. Șt. Pascu, *Mișcări țărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania* în «Studii și materiale de istorie medie», vol. I, p. 129—130, 149—150).

14) Istoricii noștri de asemenea pun în legătură caracterul național al mișcării lui Tudor Vladimirescu cu renașterea națională inițiată de Gh. Lazăr. „Învățămîntul lui Gheorghe Lazăr era național prin limba în care preda și prin ideile pe care le propaga, a contribuit la formarea unei conștiințe naționale, fără de care mișcarea din 1821 n-ar fi luat proporțiile pe care le-a avut". (A. Oțetea, *140 ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*. «Lupta de clasă», 1961, nr. 5, p. 47). Trebuie să menționăm că K. Marx s-a pronunțat în același sens: „Această mișcare (literară) — spune Marx — nu e străină de răscoala

La sfîrşitul cărţii sale, din cap. al IX-lea (p. 242—269) cititorii ruşi luau cunoştinţă de mişcarea revoluţionară din 1818 în ambele principate, precum şi de mişcarea unionistă de după războiul Crimeii.

Dar pentru Dobroliubov era şi mai important al doilea motiv de a se ocupa de cartea lui Palauzov. Scrisă în 1858—1859, în perioada luptei pentru eliberarea ţăranilor de sub jugul iobăgiei, lucrarea aceasta reda destul de substanţial şi elementul social din istoria romînilor, şi anume, împărţirea romînilor, asemănătoare cu cea din Rusia, în două clase principale şi antagoniste: ţăranii iobagi şi boierii feudali. Sp. Palauzov arată că în decursul istoriei romînilor, ţăranii au dus toată greutatea luptelor pentru o viaţă independentă a ţărilor lor, că ei au fost sprijinul cel mai puternic al conducătorilor de seamă ai principatelor ca Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul, în timp ce boierii deseori trădau interesele romînilor pentru avantaje de clasă şi erau angajaţi în tot felul de intrigi în jurul obţinerii domniei de la Poarta Otomană. Merită a fi subliniată o indicaţie a lui Palauzov că la început ţăranii romîni erau liberi şi în boieri „aveau mai curînd pe reprezentanţii lor, decît pe moşieri" (p. 24), iar în cursul expunerii autorul arată cum boierii îşi arogau din ce în ce mai multe drepturi şi adunau averi, strîmtorînd tot mai mult pe ţărani şi reducîndu-i la starea dependentă de iobăgie. Palauzov se opreşte şi asupra răscoalelor ţărăneşti, atribuindu-i de exemplu lui Horia intenţia de a distruge nu numai pe feudalii transilvăneni, ci şi pe fanarioţii şi feudalii din principatele dunărene (p. 173). El arată că principala cauză a răscoalei condusă de Tudor Vladimirescu, a fost jaful şi despuierea poporului romîn în timpul domniilor fanariote (p. 178). Cartea lui Palauzov era o manifestare favorabilă romînilor. „Tonul cărţii sale e pătruns în întregime de simpatie deschisă faţă de soarta moldovenilor şi muntenilor care luptau pentru independenţa lor", scrie comentatorul lui, Dobroliubov [15]). Această atitudine a lui Palauzov apare firească dacă ţinem seamă de originea sa bulgară, de tradiţia familiei sale şi de activitatea sa pentru eliberarea bulgarilor: el avea aceeaşi atitudine ca şi intelectualii democraţi din Principatele romîne, care la mijlocul secolului al XIX-lea luptau împotriva jugului otoman.

Deşi atitudinea lui Palauzov nu era aceea a unui democrat-revoluţionar, totuşi materialul prezentat în cartea sa oferea lui Dobroliubov prilejul de a-şi manifesta încă o dată simpatia pentru orice năzuinţă spre descătuşarea maselor populare.

Articolul lui Dobroliubov, apărut în revista «Современник» 1859, vol. III, la rubrica recenziilor, are titlul *Principatele romîne Valahia şi Moldova din punct de vedere istorico-politic de S. Palauzov*. S. Petersburg,

naţională a lui Vladimirescu" *(Ibidem)*. Caracterul naţional al mişcării a fost determinat de apariţia unor forţe de clasă noi în Ţările Romîne, iar nereuşita ei se datoreşte „gradului insuficient de maturizare a capitalismului" şi „slăbiciunii forţelor de clasă care trebuia să realizeze sarcinile revoluţiei burghezo-democratice" (A. Oţetea, *Art. citat*, p. 58).

15) N. A. Dobroliubov, *Opere complete*. Moscova, 1937, vol. IV, p. 522.

1859 [16]), adică este ca formă, o recenzie a cărții lui Palauzov. Dobroliubov dă însă o expunere liberă a conținutului cărții, iar în legătură cu evenimentele expuse face reflexii personale, ceea ce era o metodă comună democraților revoluționari, inaugurată de Belinski: pentru ei recenzia unei cărți deseori era numai un punct de plecare pentru expunerea propriilor lor idei și atît Dobroliubov, cît și Cernîșevski au scris în felul acesta articole cu puternic răsunet în opinia publică a Rusiei și chiar peste graniță. E de-ajuns să menționăm în această privință comentariile lui Cernîșevski la tratatul lui I. St. Mill, *Economia politică* și aprecierea elogioasă a lui K. Marx asupra lor.

N. A. Dobroliubov își începe articolul cu mențiunea că problema Principatelor dunărene a preocupat pînă nu de mult, mințile diplomaților, care au rezolvat-o într-un fel cu un an în urmă, dar că „evenimentele ulterioare, în special, recenta alegere a prințului, au stîrnit un nou interes pentru ea". Dobroliubov motivează apariția literaturii consacrate acestei probleme prin faptul că satisfacerea interesului trezit „ne impune o cunoaștere mai adîncită a caracterului național și a dezvoltării istorice a celor două popoare, atît de strîns legate în ce privește existența lor politică" (p. 301). Referindu-se în acest scop la cartea lui Palauzov, Dobroliubov culege cîteva fapte din ea, dar nu cele referitoare la istoria mai îndepărtată a romînilor din care menționează numai încercarea de a scutura jugul otoman și de a uni toate principatele romîne sub conducerea lui Mihai Viteazul, „de care se leagă cele mai luminoase amintiri ale poporului valah" (p. 301). Marele critic dă în schimb o succintă expunere a faptelor din istoria sec. al XVIII-lea și al XIX-lea, oprindu-se întîi asupra domniilor fanariote, modului de obținerea firmanelor de domnie a fanarioților, asupra sistemului lor de guvernare, care consta „cu precădere din jaf", ceea ce a dus la situația relatată de unul dintre istoricii principatelor, Vaillant, că „în timp ce țăranul romîn nu avea nici îmbrăcăminte, nici așternut de dormit, nu avea nici cele mai necesare obiecte de uz casnic, în timp ce stuful sau pămîntul umed îi serveau drept culcuș, jefuitorii lui hrăpăreți și înfumurați erau îmbrăcați din cap pînă în picioare în mătăsuri, aur și blănuri de hermină" (p. 303). Această situație provoca ura țăranilor împotriva fanarioților și, în genere, neîncrederea lor față de greci, cu atît mai mult că prin „reformele" lui Constantin Mavrocordat principatele au fost lipsite de armată și aduse la neputința de a se apăra față de jefuitori (p. 303).

Iată de ce mai tîrziu, în timpul Eteriei, deși Alexandru Ipsilanti „intrase în legătură cu Tudor Vladimirescu" și „amîndoi au început să acționeze de comun acord" lucrurile s-au schimbat în curînd, căci „chiar de la primele operațiuni militare Tudor Vladimirescu și-a dat seama că Ipsilante vrea să supună principatele influenței grecești". Ca urmare, Tudor Vladimirescu „s-a hotărît să intre în tratative cu turcii și să ceară ca principatelor să li se restituie vechile drepturi și să li se acorde o constituție",

16) „Румынские господарства Валахия и Молдавия в историко-политическом отношении. Сочинение С. Палаузова". S. Petersburg, 1859. (N. A. Dobroliubov, *Opere complete*, Moscova, 1937, vol. IV, p. 301).

oferind în schimb turcilor ajutor pentru curățirea mai grabnică a principatelor de eteriști (p. 303). Și Dobroliubov termină, precizîndu-și aprecierea față de acest conflict: „Pentru această trădare Vladimirescu a plătit cu viața. El a fost capturat în lagărul său și adus legat la Ipsilanti. Nenorocitul a fost executat fără nici o judecată"

Aprecierea lui Dobroliubov față de acțiunea lui Tudor Vladimirescu este diferită de aceea a lui Palauzov. Acesta privește cu vădită simpatie acțiunea lui Vladimirescu în timp ce consideră pe Ipsilanti ca fiind cu totul necorespunzător sarcinii ce și-a asumat-o arătînd că el însuși a dat exemplu de jaf eteriștilor (Palauzov, *op. cit.*, p. 175), că armata sa era o adunătură de aventurieri nedisciplinați, care s-au dedat peste tot prădăciunilor și silniciilor (176), că asasinarea lui Tudor Vladimirescu „a rămas o pată sîngeroasă pentru amintirea lui Ipsilanti care a ordonat fără judecată omorîrea lui în chipul cel mai bestial" (p. 184). Și Palauzov continuă: „În amintirea romînilor Tudor-Vodă trăiește ca un erou care a murit ca un mucenic pentru cauza justă a eliberării patriei sale", căci a înțeles cu perspicacitate că nu „în eterie stă renașterea poporului romîn" (p. 184). Tudor Vladimirescu „a căzut victima unei trădări", dar rezultatul mișcării conduse de el au fost „domniile naționale" iar mai tîrziu „revoluția din 1848" (p. 184).

Este probabil ca Dobroliubov, considerînd acțiunea lui Tudor Vladimirescu drept „o trădare", să fi fost influențat de relatările eteriștilor, care l-au prezentat în felul acesta pe eroul național al romînilor. Dar este mai plauzibilă următoarea explicație. Marele democrat revoluționar putea să considere ca o trădare faptul că Tudor Vladimirescu a părăsit lupta comună cu eteriștii împotriva turcilor, fiindcă în momentul acela răul cel mai mare pentru toate popoarele balcanice era dependența lor față de turci și problema cea mai urgentă era eliberarea acestor popoare de sub dominația otomană. Dar pe de altă parte, Dobroliubov știa din cartea lui Palauzov că Ipsilanti nu era de loc un conducător potrivit pentru o mișcare revoluționară, și de aceea prin cuvintele „Nenorocitul a fost executat fără nici o judecată" blamează faptul lui Ipsilanti, cu atît mai mult că Tudor Vladimirescu reprezenta poporul romîn răsculat. Această apreciere coincide cu cea a lui K. Marx, exprimată însă mai categoric, după care Tudor a fost „asasinat în mod mîrșav" [17]).

17) A. Oțetea, *140 de ani de la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, «Lupta de clasă», 1961, nr. 5, p. 55. De asemenea *Istoria Romînilor*, vol. III (machetă), p. 666.

Cercetările din ultimii ani ale istoricilor romîni au stabilit mai precis legăturile lui Tudor Vladimirescu cu mișcarea eteriștilor. Mai mult chiar, s-a stabilit că el a semnat un „Legămînt" față de Eterie, alături de Iordache și Ion Farmache (v. A. Oțetea, *Legămîntul lui T. Vladimirescu față de Eterie* în «Studii», Ed. Acad. R.P.R. (1956), nr. 2—3, p. 125—133. De asemenea *Istoria Romînilor*, vol. III (machetă), p. 644. Relativ la răscoala condusă de Tudor Vladimirescu pe lîngă lucrările citate mai sus, a se vedea: V. Maciu, *Insemnătatea istorică a lui Tudor Vladimirescu*, «Studii» IV, (1951), nr. 3, p. 138—148; Al. Vianu și S. Iancovici, *O lucrare inedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 din Țările Romîne*. «Studii», XI, (1958), nr. 1; A. Oțetea, *Valoarea documentară a memoriilor lui I. P. Liprandi*, «Studii», XI, (1958), nr. 3; N. Adăniloaiei, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, Buc., 1956; A. Oțetea, *Dezvoltarea științei istorice*

Menționînd că Tratatul de la Adrianopole le-a redat romînilor raialele din jurul cetăților de pe malul Dunării, că romînii au fost scutiți de birurile pe care trebuia să le plătească Porții, precum și de obligația de a furniza Turciei cereale și alte alimente cu prețuri fixate de către divanul de la Constantinopole, Dobroliubov expune apoi procedarea întocmirii și redactării *Regulamentului Organic*, față de care își exprimă aprecierea în următorii termeni: „Nu se poate spune că acest statut satisfăcea toate nevoile țării. Graba cu care a fost întocmit, lipsa de pregătire a membrilor Comitetului care n-au studiat în prealabil și în mod amănunțit țara, au produs acele dificultăți în ce privește aplicarea lui efectivă, care s-au constatat din primele zile ale punerii lui în vigoare în cele două principate" (p. 304).

Desigur, aprecierea era determinată în primul rînd de prevederile Regulamentului Organic referitoare la raporturile dintre boieri și țărani. Probabil că Dobroliubov știa și de lupta revoluționarilor romîni contra unor prevederi ale Regulamentului Organic. Se înțelege că a trebuit timp pentru ca istoria să recunoască faptul că Regulamentul Organic a fost totuși un pas înainte în dezvoltarea istorică a principatelor.

Relevînd ca măsuri pozitive, deși incomplete, a domniilor din timpul Regulamentului, eliberaraea din robie a țiganilor și încercările de a organiza și sistematiza finanțele principatelor (p. 304—305), Dobroliubov trece la expunerea evenimentelor revoluționare din 1848. Este interesant de subliniat ca Dobroliubov pe de o parte pune în evidență eșecul conspiratorilor moldoveni, care aveau concepții liberale și care au avut naivitatea să creadă că domnitorul M. Sturza le va accepta revendicările politice dacă vor trata cu el, iar pe de altă parte accentuează reușita revoluției din Muntenia, unde s-a renunțat la tratative cu guvernul și s-a trecut direct la acțiunea revoluționară (p. 305—306).

Prin aceasta Dobroliubov dădea tinerei generații din Rusia încă un exemplu de ineficacitatea unor încercări de tratative pașnice cu guvernele reacționare, — așa cum s-a și întîmplat în Moldova, — și dimpotrivă, alt exemplu, de succesul unei revoluții în care toate clasele asuprite au mers unite în lupta revoluționară, avînd de partea lor și forța armată — miliția — așa cum s-a întîmplat în Muntenia. Iar prin arătarea rolului jucat de miliția din București, Dobroliubov indica rolul important al detașamentelor armate care urmau să lupte de partea revoluționarilor. Azi se știe că organizația secretă a democraților revoluționari din Rusia cuprindea și pe unii militari și în timp ce N. G. Cernîșevski, în 1861 redactase proclamația către țaranii de pe moșiile boierești, N. V. Selgunov, care fusese colonel în armată, a redactat proclamația către soldați și ofițeri, iar în organizație juca un mare rol ofițerul Serakovski, polonez de origine, ulterior combatant în armata poloneză în timpul răscoalei din 1863. Cu alte cuvinte, Dobroliubov dădea să se înțeleagă că este necesară o agitație revoluționară în armată și în această privință era perfect de acord cu N. G. Cernîșevski [18]).

---

romînești după 23 August 1944, «Studii», XII (1959), nr. 4; A. Oțetea, *Răscoala lui Tudor Vladimirescu*. Discuție publică. «Studii», XIII (1960), nr. 5; Documente privind istoria Romîniei. Răscoala din 1821, vol. II, București, 1959.

18) V. N. Șulghin, Очерки жизни и творчества Н. Г. Чернышевского, Moscova, 1956, p. 187.

În felul acesta, cu tot „tonul foarte sobru“ al articolului cum îl califică comentatorul volumului IV din ediția completă sovietică a operelor lui Dobroliubov, marele revoluționar a știut să folosească și cu această ocazie procedee, prin care să strecoare tinerei generații, deprinse să citească printre rînduri, anumite concluzii revoluționare.

Mai departe Dobroliubov arată că intervenția armată a Rusiei alături de Turcia, pentru înăbușirea mișcării revoluționare în principate și numirea de către Rusia și Turcia a unor domnitori reacționari și nepopulari, a avut drept urmare scăderea simpatiei populației pentru Rusia țaristă. Cînd relatează despre noua ocupație a principatelor de către armatele rusești în 1853, Dobroliubov scrie: „Nu se poate spune că opinia publică din principate era de partea noastră“, deși nu se poate vorbi despre ura populației romînești împotriva Rusiei, căci această ură, „exagerată de către publiciștii din Apus, poate fi atribuită numai unui partid neînsemnat. În fruntea lui se aflau cei patru foști domnitori: Știrbei și Bibescu, Sturza și Grigore Ghica“ (p. 307), care au înaintat chiar un memoriu Austriei, prin care îi propuneau să-și asume „protectoratul asupra Moldovei și Munteniei“. . . și să formeze o armată națională care „să se împotrivească Rusiei“ *(Ibidem)*. Dacă nici Austria, nici Turcia n-au acceptat ultima propunere, cauza constă în teama acestor puteri „ca această armată să nu fie îndreptată mai tîrziu împotriva lor“ (p. 307).

După ce expune evoluția evenimentelor care duceau la unire, arătînd că în această direcție și-au exprimat „puternica lor dorință romînii“ (p. 307), Dobroliubov citează punctele convenției de la Paris din 1857 și încheie astfel articolul:

„În felul acesta conferința de la Paris a făcut numai un pas spre unirea principatelor. Dar unirea lor definitivă într-un singur stat independent a rămas ca și înainte tot o năzuință a poporului, năzuință exprimată zădarnic de atîtea ori de-a lungul istorei sale, iar astăzi manifestată încă o dată prin alegerea unui prinț pentru ambele principate. Această situație neprevăzută de conferința de la Paris, a creat o nouă problemă încă nerezolvată de către guvernele din Europa“ (p. 308).

Din acest citat rezultă atitudinea pozitivă a lui Dobroliubov față de lupta poporului romîn pentru unire și pentru organizarea lui într-un stat independent. Tendința către unire el o considera ca unul dintre motivele istorice ale luptelor romînilor din trecut și dă dreptate poporului romîn, pentrucă în concepția lui Dobroliubov, istoria o fac popoarele, care doresc să-și făurească o soartă mai bună.

Articolul lui Dobroliubov cu privire la Principatele romîne se încadrează în seria articolelor sale referitoare la revoluțiile naționale din Europa de la 1848, articole menționate mai sus, la care se adaugă și articolele

care condamnă oprimarea națională și a popoarelor, ca de exemplu *Istoria Austriei* de Malat" [19]), *Le monde en estampes* [20]) și altele.

Prin articolele sale în problemele naționale Dobroliubov făcea operă comună cu ceilalți democrați revoluționari ruși, V. Belinski, A. Herzen și N. Cernîșevski; ei toți trasau liniile unei politici naționale și internaționale pe care trebuia s-o urmeze intelectualitatea revoluționară din Rusia și care a fost preluată și asociată cu concepția internaționalismului socialist de către marele Lenin. Această politică de simpatie și dragoste pentru orice popor și de respect pentru bunurile materiale și valorile culturale ale tuturor popoarelor și-a dovedit eficiența și în organizarea acelui edificiu armonios, care este Uniunea Popoarelor Sovietice. Iar astăzi această politică se impune cu autoritate în relațiile internaționale pe plan mondial.

---

19) *Istoria Austriei*. „Сочинение графа Майлата. Перевод с немецкого. Москва, 1860 года", в Н. А. Добролюбов, Полное собриние сочинении. vol. IV, p. 331—337

20) Н. А. Добролюбов, Полное собрание сочинение. vol. III, Moscova, 1936, p. 166.